

УДК: 502/504.122(477.82-751.3)

ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНІ ТЕРИТОРІЇ ЛІСОВОГО ФОНДУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

кандидат географічних наук, Павловська Т.С.,
Рудик О.В., Ничипорук О.А.

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
Україна, Луцьк

Представлено результати аналізу природно-заповідного фонду в межах лісів Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства (ВОУЛМГ). З'ясовано структуру управління лісовим господарством. Охарактеризовано сучасну категоріальну структуру природно-заповідного фонду лісів ВОУЛМГ за кількістю та площею природно-заповідних територій. Проаналізовано динаміку розвитку природно-заповідного фонду на лісових землях упродовж останнього п'ятиріччя (2012–2016 рр.). Зроблено аналіз поширення природно-заповідних територій в розрізі держлісгоспів. Дослідження побудовано на матеріалах Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства; основні результати проілюстровано діаграмами.

Ключові слова: коефіцієнт заповідності, ліс, лісове господарство, лісовий фонд, лісокористування, природно-заповідний фонд, природно-заповідні території.

Павловская Т.С., Рудик А.В., Ничипорук О.А. Природно-заповедные территории лесного фонда Волынской области/ Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки, Украина, Луцк

Представлены результаты анализа природно-заповедного фонда в пределах лесов Волынского областного управления лесного и охотничьего хозяйства (ВОУЛОХ). Выяснено структуру управления лесным хозяйством. Охарактеризовано современную категориальную структуру природно-заповедного фонда лесов ВОУЛОХ по количеству и площади природно-заповедных территорий. Проанализирована динамика развития природно-заповедного фонда на лесных землях в течение последнего пятилетия (2012–2016 гг.). Сделан анализ распространения природно-заповедных территорий в разрезе гослесхозов. Исследование построено на материалах Волынского областного управления лесного и охотничьего хозяйства; основные результаты проиллюстрировано диаграммами.

Ключевые слова: коэффициент заповедности, лес, лесное хозяйство, лесной фонд, лесопользование, природно-заповедный фонд, природно-заповедные территории.

Pavlovska T.S., Rudyk O.V., Nychporuk O.A. Protected areas of forest fund of Volyn region / Lesya Ukrainka Eastern European National University, Ukraine, Lutsk

The results of the analysis of natural protected areas within the forests of Volyn Regional Office of a Forestry and Hunting (VROFH) are given. The structure of forest management is explained. The modern categorial structure of natural forest protected areas of VROFH is characterized according to the number and size of protected areas. The dynamics of natural reserve fund on forest land in the last five years (2012-2016) is analyzed. The analysis of arrangement of protected areas in the context of State Forestry are made. The study is based on materials of Volyn Regional Office of a Forestry and Hunting; the main results are illustrated with the diagrams.

Keywords: coefficient protected areas, forest, forestry, forest fund, forest management, natural reserved fund, natural protected areas.

Вступ. Ліси становлять значну цінність як для людини, так і для планети в цілому, оскільки виконують низку важливих функцій: кліматорегулюючу, водоохоронну, ґрунтозахисну, середовищезахисну, ресурсоохоронну, сировинну, лікувально-оздоровчу, естетичну, рекреаційну, екологічну тощо.

Незважаючи на довготривале вивчення взаємодії лісу та навколишнього середовища, значна кількість питань з цього приводу наукою ще не розкриті. Проблема взаємовідносин „ліс – людина” залишається гострою. Тому максимальне задоволення постійно зростаючих потреб суспільства в лісових ресурсах можливе лише при умові раціонального використання багатогранних багатств лісу, своєчасного заліснення непокритих лісом смуг, покращення якості лісовідновних робіт, збільшення площ природоохоронних територій лісового фонду тощо.

Волинська область є доволі залісненою територією: третина її площі вкрита лісами. Підтримка існуючих та створення нових природно-заповідних територій (ПЗТ) в межах лісового фонду, організація системи екологічного моніторингу лісових природоохоронних територій та управління ними є запорукою збереження й відтворення біотичного й ландшафтного різноманіття лісів краю.

Основними постатями українського заповідного лісознавства є Т. Андрієнко, Ш. Вердак., В. Гурський, А. Златнік, В. Комендар, В. Левицький, Б. Лучаковський, Г. Морозов, П. Погребняк, А. Пясецький, С. Стойко, В. Сукачов, Ю. Третьяк Ю. Д., Шафер В., Шеляг-Сосонко Ю. Р. [1]. Питання збереження лісових екосистем на природно-заповідних територіях відображено в працях Ю. Грицана, С. Зібцева, О. Корінько, П. Кравця, П. Лакиди, В. Ловинської, В. Михалків, Я.

Мовчана, С. Петрова, Л. Петрової, С. Поповича, С. Ситника, М. Стеценка, В. Ткача, П. Третьяка, П. Устименка, Ю. Шеляг-Сосонка та ін. [1-7].

Формулювання мети статті та завдань. Метою статті є аналіз сучасного стану й динаміки розвитку природно-заповідного фонду у структурі лісового господарства Волинської області. Для досягнення поставленої було поставлено такі завдання: 1) вивчити фондові матеріали Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства (далі – ВОУЛМГ) щодо організації ПЗТ у межах лісового фонду області; 2) охарактеризувати сучасну категоріальну структуру природно-заповідного фонду (ПЗФ) лісів ВОУЛМГ за кількістю та площею ПЗТ; 3) проаналізувати динаміку розвитку ПЗФ на лісових землях упродовж останнього п'ятиріччя (2012 – 2016 рр.); 4) вивчити розподіл ПЗТ по держлісгоспах; 5) визначити місце ПЗТ лісового фонду у структурі всього ПЗФ Волинської області, окреслити найважливіші перспективи функціонування ПЗФ лісового фонду області.

Виклад основного матеріалу. Контроль за веденням лісового господарства, управління лісовим господарством у Волинській області здійснює Волинське обласне управління лісового й мисливського господарства.

Станом на 01.01.2016 р. загальна площа ВОУЛМГ становить 634482,12 га. Інші лісокористувачі займають площу біля 69 тис. га. Лісогосподарську діяльність у Волинській області здійснюють такі державні лісогосподарські підприємства: ДП „Володимир-Волинське ЛМГ”, ДП „Волинський обласний лісовий селекційно-насінневий центр”, ДП „Городоцьке ЛГ”, ДП „Горохівське ЛГМ”, ДП „Камінь-Каширське ЛГ”, ДП „Ківерцівське ЛГ”, ДП „Ковельське ЛГ”, ДП „Колківське ЛГ”, ДП „Любешівське ЛМГ”, ДП „Любомльське ЛГ”, ДП „Маневицьке ЛГ”, ДП „Поліське ЛГ”, ДП „Прибузьке ЛГ”, ДП „Ратнівське ЛМГ”, ДП „Старовижівське ЛГ”, ДП „Турійське ЛГ”, ДП „Цуманське ЛГ”, ДП „Шацьке УДЛГ”. До складу ОУЛГ включено також 6 спеціалізованих лісогосподарських підприємств. Іншими лісокористувачами Волинської області є Ковельське СЛАТ „Тур”, Шацький національний природний парк, Луцьке військове лісництво, ТзОВ „Сіаль”, СГПП „Дружба”, СГВК „Муравищанський”, ПОСП „Райдуга”, ТзОВ „Прогрес”, ФГ „Колач”, ДП „Дослідне господарство „Перше травня”, СВК „Полісся”, СГПП „Довіра”, ФГ „Аміла”, СПТУ-22 [8; 9].

У лісовому фонді Волинської області наявні такі категорії ПЗТ, як природні заповідники, національні природні парки, заказники, пам'ятки природи, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва та заповідні урочища. Порівняно з природно-заповідним фондом

Волинської області в цілому в межах лісового фонду відсутня лише одна категорія ПЗТ – ботанічний сад.

Станом на 01.01.2016 р. у межах лісового фонду ВОУЛГ нараховується 264 ПЗТ. З них 1 об'єкт міжнародного, 22 об'єкти загальнодержавного та 241 об'єкт місцевого значення загальною площею 105231,3 га.

З-поміж усіх ПЗТ лісового фонду області за кількістю домінують заказники (59,1 %) та пам'ятки природи (31,8 %). Найменша частка ПЗТ за кількістю припадає на природні заповідники (0,4 %), національні природні парки (0,8 %) та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва (1,1 %) (рис. 1).

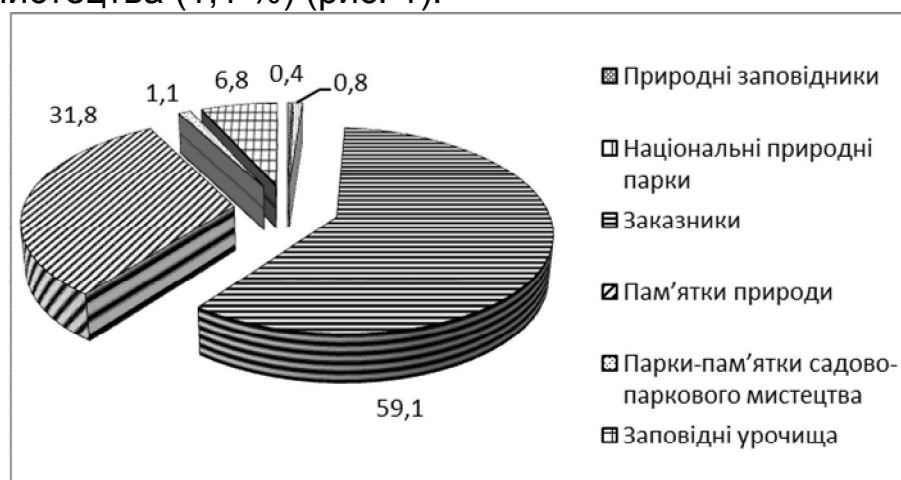

Рис. 1. Структура ПЗФ лісового фонду за кількістю ПЗТ (%) (складено авторами за матеріалами ВОУЛМГ)

Найбільшу частку площі серед ПЗТ лісового фонду краю займають заказники (59,6 %), що пояснюється їх значною кількістю, а також національні природні парки (24,5 %) через те, що ці об'єкти значні за площею. Найменший відсоток площі серед усіх ПЗТ лісового фонду характерний для парків-пам'яток садово-паркового мистецтва (0,02 %) та пам'яток природи (0,4 %) (рис. 2).

Кількість та площа ПЗТ лісового фонду за останні п'ять років (2012 – 2016 рр.) збільшилась. У 2012 р. нараховувалось 228 ПЗТ (з них 21 – загальнодержавного та 208 – місцевого значення) площею 85838,79 га. У 2013 р. було створено ще 12 об'єктів місцевого значення, відповідно загальна площа ПЗФ лісового фонду теж збільшилась і вже становила 91799,8 га. У 2014 р. нараховувалося 242 ПЗТ загальною площею 91799,8 га; у 2015 р. – 262 од. площею 102731,0 га; у 2016 р. – 264 од. площею 105231,3 га. Як бачимо, за вказаний період простежується поступове збільшення площі ПЗФ на лісових землях (рис. 3).

Найбільше природно-заповідних об'єктів знаходиться на територіях ДП „Ківерцівське ЛГ” (27), ДП „Ковельське ЛГ” (26), ДП „Камінь-Каширське ЛГ” (26), ДП „Маневицьке ЛГ” (21) та ДП

„Володимир-Волинське ЛМГ” (20). Це пояснюється досить високою залісненістю даних лісгоспів (рис. 4).

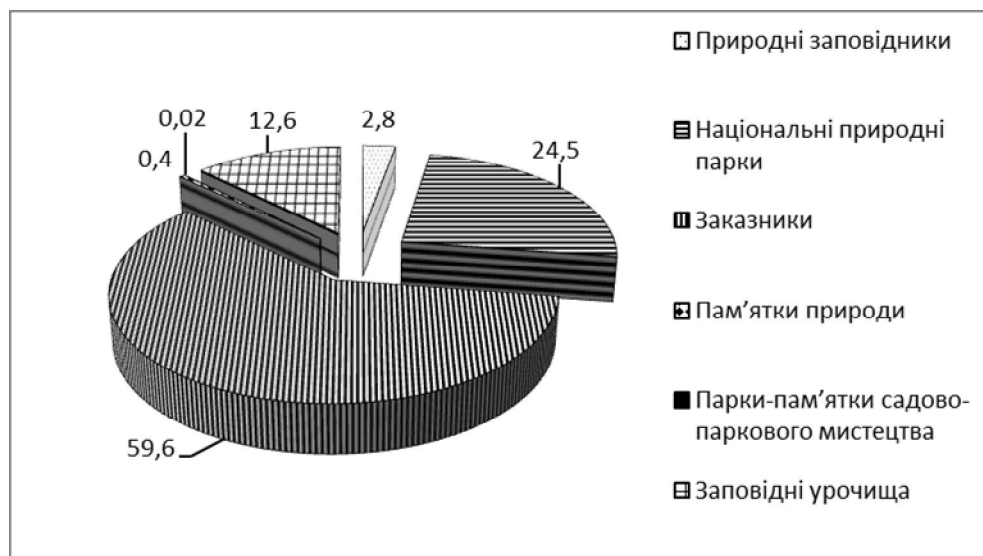

Рис. 2. Структура ПЗФ лісового фонду за площею ПЗТ (%) (складено авторами за матеріалами ВОУЛМГ)

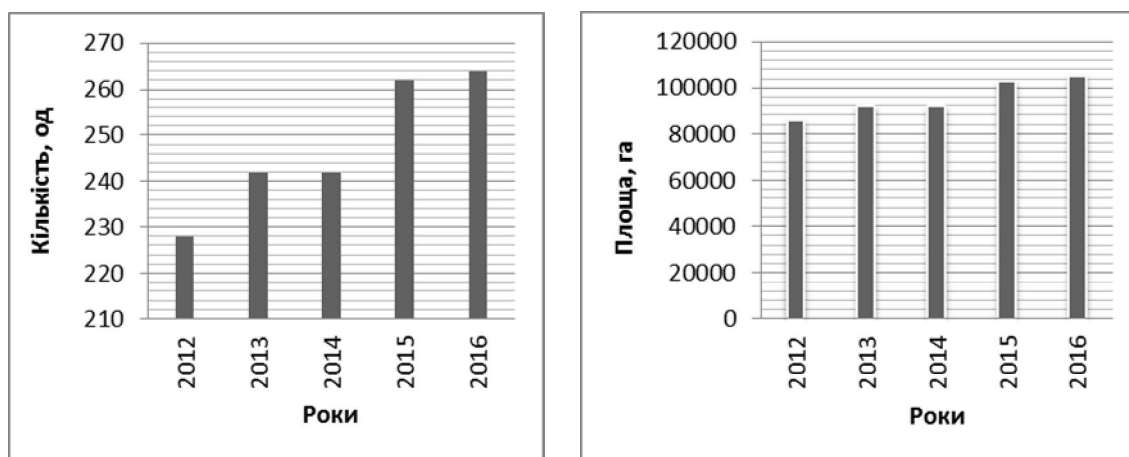

Рис. 3. Динаміка кількості (од.) та площі (га) ПЗТ лісового фонду (складено авторами за матеріалами ВОУЛМГ)

Найбільшу площу природно-заповідні об'єкти займають в таких лісгоспах Волинської області як ДП «Шацьке УДЛГ» (11695,5 га), ДП «Цуманське ЛГ» (11095,4 га), ДП «Ківерцівське ЛГ» (11022,7 га) (рис. 5).

Це пояснюється тим, що на цих територіях створені національні природні парки загальнодержавного значення, які є одними з найбільших природно-заповідних територій.

Висновки. Станом на 01.01.2016 року у лісовому фонді, що перебуває під контролем та управлінням ВОУЛМГ, знаходиться домінантна частина ПЗТ усього ПЗФ Волинської області: 264 ПЗТ (це складає 68,0 % від кількості усіх ПЗТ Волинської області) площею 105231,3 га, що становить 44,0 % від площі усього ПЗФ Волинської області і 5,2 % від загальної площі області.

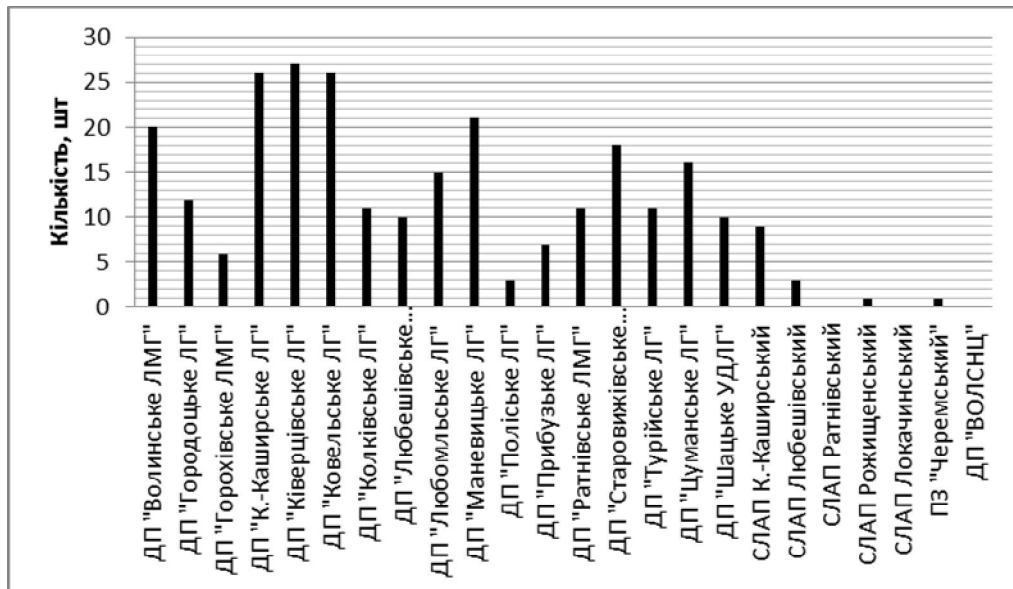

Рис. 4. Кількість ПЗТ ВОУЛМГ станом на 01.01.2016 року в розрізі держлісгоспів (складено авторами за матеріалами ВОУЛМГ)

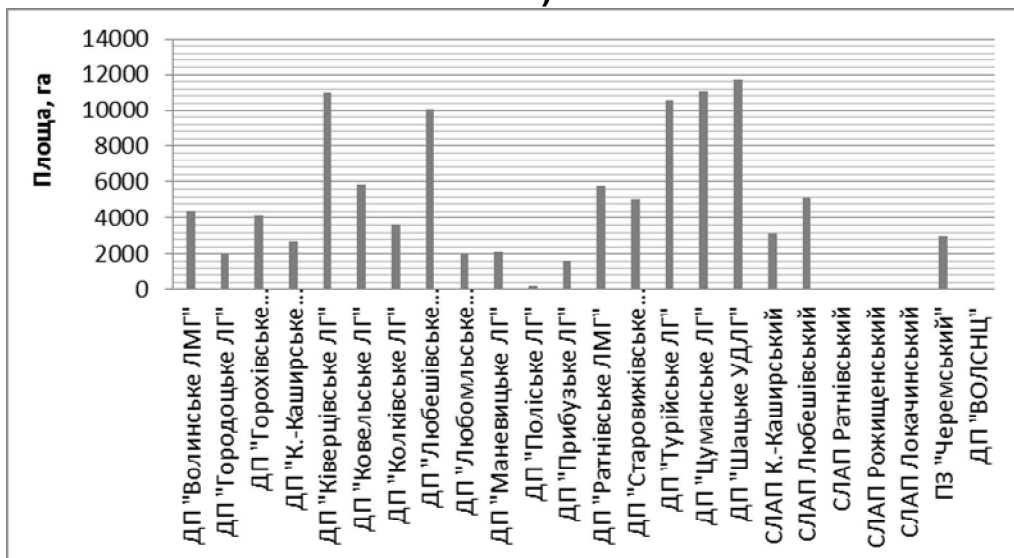

Рис. 5. Площа ПЗТ ВОУЛМГ станом на 01.01.2016 року в розрізі держлісгоспів (складено авторами за матеріалами ВОУЛМГ)

Створення природно-заповідних об'єктів у межах лісового фонду, зменшує втручання людей у функціонування лісових

екосистем, дозволяє зберегти лісові території в природному стані. Проте існує зворотний бік медалі: природоохоронний статус природно-заповідних територій перешкоджає здійсненню деяких лісогосподарських заходів, що іноді погіршує екологічний стан деревостану. Тому екологічно збалансоване лісокористування вимагає інвентаризації усіх природно-заповідних територій лісового фонду з вивченням динаміки охоронюваних популяцій та біогеоценозів з метою уточнення їх природоохоронного статусу.

Література:

1. Попович С.Ю. *Заповідне лісознавство : навч. посіб.* / С.Ю. Попович, О.М. Корінько, П.М. Устименко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. – 384 с.
2. Грицан Ю.І. *Стан та перспективи розвитку об'єктів природно-заповідного фонду у структурі лісового господарства Дніпропетровської області* / Ю.І. Грицан, С.А. Ситник, В.М. Ловинська // *Динаміка біологічного та ландшафтнього різноманіття заповідних територій: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Кам'янець-Подільський 25–27 травня 2016 р.)*. – Кам'янець-Подільський: „Рута”, 2016. – С. 35–38.
3. Петрова Л.М. *Лісові об'єкти природно-заповідного фонду Малого Полісся: структура та репрезентативність* / Л.М. Петрова, С.В. Петров // *Наук. вісн. НЛТУ України: зб. наук. праць*. – Л., – 2010, – Вип. – 20.12. – С. – 18 – 27.
4. Петрова Л.М. *Проблеми охорони біорізноманіття на лісових територіях екологічної мережі* / Л.М. Петрова, П.Р. Третяк // *Наукові праці: зб. наук. праць Лісівничої академії наук України; наук. ред.. П.Р. Третяк*. – Львів: вид.-во Нац. ун-ту „Львів. політехн.”, 2005. .- Вип. 4. – С. 119–123.
5. Петрова Л.М. *Стан та оптимізація мережі лісових заповідних об'єктів Заходу України: автореф. дис... канд. с.-г. наук: 06.03.03* / Л.М. Петрова; Укр. держ. лісотехн. ун-т. – Л., 2003. – 20 с.
6. Ситник С.А. *Таксаційна структура деревостанів у насадженнях об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення у Степовому Придніпров'ї* / С.А. Ситник // *Тези доповідей між-нар. наук.-практ. конф. „Виклики ХХІ століття та їхнє вирішення у лісовому комплексі та довкіллі”*. – К.: НУБПУ, 2015. – С. 47–49.
7. Шеляг-Сосонко Ю.Р. *Менеджмент охоронних лісів України: моногр.* / Ю.Р. Шеляг-Сосонко, С.Ю. Попович, П.М. Устименко, М.П. Стеценко, Я.І. Мовчан, В.П. Ткач, В.М. Михалків, П.В. Кравець, П.І. Лакида, С.В. Зібцев; Держ. служба заповід. справи Мінекоресурсів України, Всеукр. ком. підтримки Прогр. ООН. – К., 2003. – 298 с.
8. *Зведений проект організації та розвитку лісового господарства Державних підприємств Волинського обласного управління лісового*

та мисливського господарства: пояснювальна записка за матеріалами лісовпорядкування 2012 року. – Ірпін, 2014. – 318 с.

9. Сучасний екологічний стан та перспективи екологічно безпечного стійкого розвитку Волинської області: колективна монографія / В.О. Фесюк., С.О. Пузач, А.М. Слащук [та ін.]; за ред. В.О. Фесюка. – К., ТОВ „Підприємство „ВІ Ен Ей“: 2016. – 316 с. – С. 183–195.

References:

1. Popovych S.Yu. Zapovidne lisoznavstvo: navch. posib. / S.Yu. Popovych, O.M. Korinko, P.M. Ustymenko. – Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan, 2009. – 384 s.

2. Hrytsan Yu.I. Stan ta perspektyvy rozvytku ob'ektiv pryrodno-zapovidnoho fondu u strukturi lisovoho hospodarstva Dnipropetrovskoi oblasti/ Yu.I. Hrytsan, S.A. Sytnyk, V.M. Lovynska // Dynamika biolohichnoho ta landshaftnoho riznomanittia zapovidnykh terytorii : materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kamianets-Podilskyi 25–27 travnia 2016 r.). – Kamianets-Podilskyi: „Ruta”, 2016. – S. 35–38.

3. Petrova L.M. Lisovi ob'ekty pryrodno-zapovidnoho fondu Maloho Polissia: struktura ta reprezentyvnyist / L.M. Petrova, S.V. Petrov // Nauk. visn. NLTU Ukrainy: zb. nauk. prats. – L., – 2010, – Vyp. – 20.12. – S. – 18 – 27.

4. Petrova L.M. Problemy okhorony bioriznomanittia na lisovykh terytoriiakh ekolohichnoi merezhi / L.M. Petrova, P.R. Tretiak // Naukovi pratsi: zb. nauk. prats Lisivnychoi akademii nauk Ukrainy; nauk. red.. P.R. Tretiak. – Lviv: vyd.-vo Nats. un-tu „Lviv. politekhn.”, 2005. .- Vyp. 4. – S. 119–123.

5. Petrova L.M. Stan ta optymizatsiia merezhi lisovykh zapovidnykh ob'ektiv Zakhodu Ukrainy : avtoref. dys... kand. s.-h. nauk: 06.03.03 / L. M. Petrova ; Ukr. derzh. lisotekhn. un-t. – L., 2003. – 20 s.

6. Sytnyk S.A. Taksatsiina struktura derevostaniv u nasadzhenniakh ob'ektiv pryrodno-zapovidnoho fondu zahalnodержавного значennia u Stepovomu Prydniprovi / S. A. Sytnyk // Tezy dopovidei mizh- nar. nauk.-prakt. konf. „Vykylyky KhKhI stolittia ta yikhnie vyrishennia u lisovomu kompleksi ta dovkilli”. – K.: NUBPU, 2015. – S. 47–49.

7. Sheliah-Sosonko Yu.R. Menedzhment okhoronnykh lisiv Ukrainy: monohr./ Yu.R. Sheliah-Sosonko, S.Yu. Popovych, P.M. Ustymenko, M.P. Stetsenko, Ya.I. Movchan, V.P. Tkach, V.M. Mykhalkiv, P.V. Kravets, P.I. Lakyda, S.V. Zibtsev; Derzh. sluzhba zapovid. spravy Minekoresursiv Ukrainy, Vseukr. kom. pidtrymky Prohr. OON. – K., 2003. – 298 с.

8. Zvedenyi proekt orhanizatsii ta rozvytku lisovoho hospodarstva Derzhavnykh pidpriemstv Volynskoho oblasnoho upravlinnia lisovoho ta myslyvskoho hospodarstva: poiasniuvalna zapyska za materialamy lisovporiadkuvannia 2012 roku. – Irpin, 2014. – 318 s.

9. *Suchasnyi ekolohichni stan ta perspektyvy ekolohichno bezpechnoho stiikoho rozvytku Volynskoi oblasti: kolektyvna monohrafiia / V.O. Fesiuk., S.O. Puhach, A.M. Slashchuk [ta in.]; za red. V.O. Fesiuka. – K., TOV „Pidprijemstvo „VI En Ei“: 2016. – 316 s. – S. 183–195.*